

אגדת ההיום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> כ-כו ניסן >> בבא בתרא פד-צ

כשהתורה מסייעת לרמאים

הרקע בגמרא

הגמרא עוסקת בדיני משקל ומידה, שהמוכר חייב להקפיד בהם על הגינות – לשקול ולמדוד באופן ישר מבלי לרמות. האגדה מרחיבה על חומרת האיסור לרמות במדידה ובשקילה.

ביאור

אסור שהמחוק, כלי המשמש ליישור הסחורה הנמדדת, יהיה עבה בצד אחד וצר בקצה השני, כיוון שהצד העבה מיישר פחות טוב את הסחורה (מחק כזה עשוי להטות את המדידה לטובת הסוחר – כשהוא לוקח ימדוד בצד העבה ויקבל יותר ממה שקנה, ורק כשהוא מוכר לאחרים ייתן במידה המדויקת). וכן אסור להשתמש במחק בבת אחת כיוון שבאופן זה הקונה מרוויח יותר, ואסור להשתמש מעט מעט כיוון שכך המוכר מפסיד פחות.

על הדינים הללו אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אמר אותם, ואוי לי גם אם לא אמר אותם. אם אמר – יש חשש שהרמאים ילמדו להטות את המדידה לטובתם; אם לא אמר – הרמאים שכבר מטים את המדידה יחשבו שחכמים אינם מכירים את השיטות שלהם.

שאלו בהמשך הדורות, בזמן הגמרא: האם לבסוף רבן יוחנן בן זכאי לימד זאת או לא? אמר רבי שמואל בר רב יצחק: לימד, על סמך הפסוק המלמד כי דרכי ה' ישרות מצד עצמן, צדיקים הולכים בהן ופושעים נכשלים בהן (כלומר, קורה שפושעים נכשלים בגלל התורה, וזו בעיה שלהם ולא של התורה הישרה).

שאלות הכוונה ללימוד עצמי

מדוע חשוב שהרמאים יידעו שחכמים בקיאים במעשיהם? האם זה חשוב דווקא בענייני רמאות במדידה? למה?

האגדה: בבא בתרא פט ב

תְּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹשִׂין אֶת הַמַּחֵק, צָדוּ אֶחָד עֵבֶה וְצָדוּ אֶחָד קָצֵר, וְלֹא יִמְחַק בְּבֵת - אַחַת, שְׁהַמּוֹחֵק בְּבֵת-אַחַת, רַע לְמוֹכֵר וְיִפָּה לְלוֹקֵחַ. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, שְׂרַע לְלוֹקֵחַ וְיִפָּה לְמוֹכֵר.

וְעַל כֵּלָּן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אוֹי לִי אִם אוֹמֵר, וְאוֹי לִי אִם לֹא אוֹמֵר;

אוֹי לִי אִם אוֹמֵר, שְׂמָא יִלְמְדוּ הַרְמָאִים,

וְאִם לֹא אוֹמֵר, שְׂמָא יֵאמְרוּ הַרְמָאִים: אֵין תְּלָמִי דִי חֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה יְדִינוּ.

אֵיבָעִיא לְהוּ: אַמְרָה, אוֹ לֹא אַמְרָה? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: אַמְרָה! וּמַהֲאֵי קָרָא אַמְרָה: (הוֹשַׁע יד)

"כִּי יִשְׁרִים דְּרָכֵי ה', וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם".

הגרסה המנוקדת - מתוך אתר "דעת".

הגיליון מוקדש השבוע לעילוי נשמת סבי ר' יוסף יואל בן יצחק אייזיק.

אגודת היום

גיליון 72 | בבא בתרא פד-צ
כשהתורה מסייעת לרמאים

היום נלמד בשיעור איך לרמות העלמקה בסוסי

לעיון נוסף

עוד מאגדות השבוע:

אָמַר רַבִּי לֹוִי: קָשָׁה עֲנָשׁוֹן שֶׁל מִדּוֹת יוֹתֵר מֵעֲנָשׁוֹן שֶׁל עֲרִיּוֹת, שְׂזֵה נֶאֱמַר בְּהֵן: (ויקרא יח) 'אֵל', וְזֵה נֶאֱמַר בְּהֵן: (דברים כה) 'אֵלֶּה'...
דְּהֵתָם (= בעריות) אֶפְשָׁר בְּתִשׁוּבָה, וְהֵכָא (= במידות) לָא אֶפְשָׁר בְּתִשׁוּבָה.
(פח ע"ב)

מפרשנות האגדה:

רבי נחמן מברסלב לומד מאגדתנו כי דווקא הצדיקים, מתוך נקודת מבטם המרוממת מעל העולם, מכירים היטב את העולם הזה כולל המקומות השפלים ביותר שבו. עיין ליקוטי מוהר"ן תניינא, תורה נח.

במקומות רבים במשנה ובתלמוד אפשר להתרשם מגודל תחושת האחריות של רבן יוחנן בן זכאי. מנהיג דור חורבן הבית השני קיבל החלטות הרות גורל, ותיקן תקנות דרמטיות שעיצבו את העולם היהודי לדורות. ההכרעות הכבדות לא נעשו בקלות: במקומות אחדים אפשר לפגוש גם את ההתלבטויות של רבן יוחנן בן זכאי, אפילו על ערש דווי. גם את האמור באגדתנו אפשר להבין כדילמה משמעותית שעמדה לפתחו של רבן יוחנן בן זכאי.

רבן יוחנן בן זכאי התלבט אם ללמד את הדרכים שבהן אפשר לרמות במידה ובמשקל, ולקבוע שהן אסורות. מצד אחד, הוא חשש מהאפשרות ששומעי לקחו ילמדו שיטות חדשות לרמות ויישמו אותן; מצד שני, הוא חשש שמא יאמרו הרמאים שחכמים אינם יודעים על מעשיהם. החשש שבצד הראשון מובן – אין לדעת מה צפון בלבו של כל אחד משומעי הפסק של רבן יוחנן, וייתכן שאנשים שאינם כשרים ישתמשו לרעה במידע החדש שקיבלו; כעת השאלה היא מה בדיוק החשש שמנגד. היה אפשר להבין שרבן יוחנן חושש שלא יידעו שהדרכים הללו אסורות, אך לא זה מה שכתוב. הוא אינו מדבר על הצורך לפסוק את ההלכה, ונראה כי הוא רואה צורך עצמאי להודיע לנוכלים שמעשיהם מוכרים לחכמים.

הדילמה רוחנית וחינוכית: אם יכניסו את שיטות הפשע לתכנית הלימודים בבית המדרש, זה עלול לחולל אצל הלומדים נזק רוחני ונזק מעשי. מנגד, אם תימשך ההפרדה בין העולמות, בית המדרש יישאר מוגן ועולם הפשע יתעצם. החברה תשלם את המחיר.

בתוספתא אכן מובאות שתי האפשרויות בנפרד – הצורך להורות הלכה וחשיבות ההודעה לנוכלים עומדים כל אחד בפני עצמו. עתה יש לברר מה הבעיה, ולמה חשוב כל כך שהרמאים יידעו מה החכמים יודעים עליהם.

מה היה קורה לו היה רבן יוחנן בוחר לשתוק? התפיסה הרווחת בקרב הסוחרים הייתה שהם יכולים לרמות באין מפריע. הצדיקים התמימים מאמינים לכל דבר, אינם מכירים באמת את העולם הזה, ובטח שלא את העולם התחתון. יש הפרדת רשויות בעולם בין צדיקים לרשעים, בין יושבי בית המדרש ליושבי קרנות, והמצב הזה משחק לטובת שני הצדדים – הרבנים ותלמידיהם שרויים באווירה רוחנית מרוממת שהכל בה טוב, והנוכלים יכולים לממש את מזימותיהם מבלי שיעצרו בעדם.

הדילמה היא רוחנית וחינוכית: אם יכניסו את שיטות הפשע לתכנית הלימודים בבית המדרש, זה עלול לחולל אצל הלומדים נזק רוחני ונזק מעשי. תורתם כבר לא תהיה טהורה ומרוממת מעל כל הנבזות והרוע שבמציאות, והם גם עלולים להתפתות אחר הרשעים ולהידרדר לרמאות ולגנבה. מנגד, אם תימשך ההפרדה בין העולמות, בית המדרש יישאר מוגן ועולם הפשע יתעצם. החברה כולה תשלם את המחיר.

רבן יוחנן בן זכאי לא שיתף אותנו בהכרעתו אלא רק בהתלבטות, אבל הגמרא יודעת מה הוחלט: לדבר בגלוי על דרכי הרמאות. היא יודעת גם מה הנימוק: הפסוק מהושע הקובע כי דרכי ה' כשלעצמן ישרות הן, וביד האדם לבחור אם הוא הולך בהן לטובה או מטה אותן לרעה. באמירה זו כלולה אולי גם המחויבות לשמירת יושר התורה: כדי שהתורה תהיה ישרה, אמיתית, נכונה באופן מוחלט, עליה להיזהר מהשיקול של "מה אנשים ייעשו עם זה". על כל אדם מוטלת אחריות אישית לקבל מהתורה את הטוב ולא לנצל אותה לרעה, ועל לומדי התורה ומלמדיה מוטלת האחריות לומר את האמת.

דרך ה' היא ישרה, ודווקא משום כך היא עוברת סמוך למקומות העקומים ביותר, ומגדירה את הגבולות. **כשם שירדה שכינתו של הקדוש ברוך הוא לתוך טומאת מצרים, כדי להודיע למצרים ולעולם כולו שהשגחת ה' בקרב הארץ, כן נדרשים לומדי התורה להיפגש גם עם הטומאה שבמציאות – לשם תיקונה.** "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו עליכם מצות מידות: שכל המודה במצות מידות מודה ביציאת מצרים" (ספרא קדושים ג).